

КУРС ПЕНСІЙНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

В статье рассмотрены вопросы, касающиеся детерминации курса реформирования системы пенсионного страхования в Украине. Реформы в пенсионной сфере сегодня выходят за рамки исключительно структурных трансформаций пенсионной системы; основная цель реформы — построение эффективной системы индивидуализированных накопительных пенсионных фондов.

In the Article there highlighted a question of determinant course of reformation of the pension insurance system in Ukraine. Today reforms in the pension sphere are beyond the scope of the structural transformations of the pension system only. The main purpose of the reform — to create the effective system of the individualized cumulative pension funds.

Ключові слова: пенсійна реформа, солідарний рівень пенсійної системи, накопичувальна складова пенсійної системи, пенсійне страхування.

Сьогодні проблематика пенсійного реформування стоїть на порядку денному в багатьох країнах світу. Хоча необхідність реформування пенсійної системи й декларується пріоритетом вітчизняної соціальної політики та, попри все, втілюється вона в житті надзвичайно повільними темпами. Перші прогресивні кроки, що змінили структуру діючої солідарної пенсійної системи на трирівневу (III Pillar) систему з елементами добровільного та обов'язкового накопичення в 2004 році, були знівельовані рядом спірних рішень. Мова йде про додаткові виплати соціальної допомоги з 1 вересня 2004 року, що покривали пенсіонерам різницю між мінімальною пенсією та прожитковим мінімумом, та затвердження в березневих змінах до Закону про Державний бюджет 2005 року положення про встановлення мінімальних пенсій на рівні прожиткового мінімуму, котрі поклали початок гонитві наступних урядів у збільшенні соціальних гарантій. Дехто з дослідників називає такі кроки політичними та кон'юнктурними, оскільки реальних економічних передумов для цього не було [1, с. 65]. Унаслідок кількох підвишень пенсій у солідарному рівні дефіцит Пенсійного фонду у 2005 році склав 14,7 млрд грн, а в 2006 — 7,4 млрд грн, при цьому обсяг видатків за рахунок коштів Державного бюджету у 2007 році зріс у порівнянні з попереднім роком у 2,9 рази (з урахуванням видатків на фінансування пенсійного забезпечення суддів та військовослужбовців) до 22,9

млрд грн [2]. У поточному році також реалізується заплановане Законом про Державний Бюджет України на 2008 рік підвищення коефіцієнтів оцінки страхового стажу: з 01.01.08 — 1,2 %, 01.10.08 — 1,35 % [3].

Окрім політико-економічних чинників фінансової нестабільності пенсійної системи надзвичайний тиск справляє ще й складна демографічна ситуація. Сьогодні дедалі менша кількість працюючих має утримувати в майбутньому дедалі зростаючу кількість пенсіонерів. Так званий коефіцієнт демографічної залежності пенсійної системи, що визначається як співвідношення чисельності пенсіонерів до кількості застрахованих платників податків, в Україні — один із найвищих у світі: 79 % у 2001р. і за прогнозами зросте до 87 % у 2020 [4, с. 82—87]. За даними персоналізованого обліку на початок 2006 року в Україні налічувалося близько 14 млн пенсіонерів, виплати яких фінансували 16,5 млн працюючих, котрі регулярно сплачували внески до Пенсійного фонду, але згідно прогнозів Міністерства праці та соціальної політики при збереженні демографічних тенденції уже в 2036 році кількість пенсіонерів та людей працездатного віку зрівняється (рис. 1) [5, с. 36 — 37].

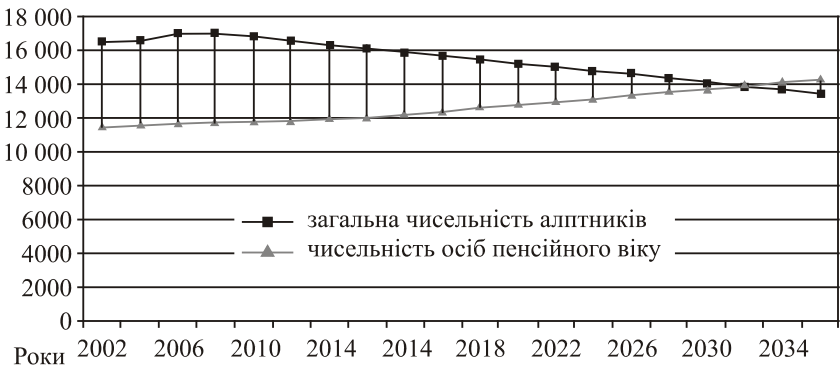

Рис. 1. Чисельність осіб пенсійного віку та загальна чисельність платників внесків, тис. осіб

Серед вітчизняних науковців питання реформування системи пенсійного страхування свої праці присвятили В. В. Яценко, Б. О. Надточій, Д. А. Леонов, Б. О. Зайчук, М. М. Папієв, О. М. Палій, О. Б. Зарудний, С. В. Прокопович. Проте не достатньо вивченим на сьогодні являється основоположний елемент пенсійної реформи — курс ініційованих трансформацій, що детермінує концеп-

туальну цільову модель системи пенсійного страхування та визначає шляхи з приводу її побудови.

Основна ціль даної статті полягає у відображенні концепції курсу реформ системи пенсійного страхування, що виходить за межі структурних трансформацій системи, і наголошує на необхідності реалізації подальших кроків пенсійної реформи стосовно зменшення зобов'язань солідарного рівня системи та удосконалення функціональної спроможності накопичувальної компоненти пенсійної системи.

Протягом другої половини ХХ ст. сформувалася велика кількість різнопланових систем, що виникали у відповідності до соціальних, політичних та економічних умов кожної країни. Перша ґрунтовна праця по універсалізації правил та підходів для моделювання пенсійних систем була видана Світовим Банком спільно з Міжнародним банком реконструкції та розвитку у 1994 році і носила назву «Уникнення кризи старіння: Політика захисту населення старшого віку та забезпечення розвитку» [6, с. 73]. Дане видання вказувало на п'ять основних запитань на котрі треба знайти відповіді кожному реформатору при побудові прогресивної пенсійної системи, а саме:

— Які принципи побудови пенсійної системи повинні переважувати — засади добровільності чи обов'язковості?

— Як вірно узгодити цілі щодо уникнення бідності і перерозподілу доходів у суспільстві з необхідністю та правом людини на персональні заощадження?

— Хто повинен відповідати за ризики людини, що обступлять її в старості?

— Повинна пенсійна система бути накопичувальною чи солідарною?

— Хто краще зможе керувати системою: держава чи приватний сектор?

Як результат, оптимальною структурою пенсійної системи було визначено універсальну комбінацію з трьох рівнів: обов'язкового солідарного, обов'язкового накопичувального та добровільного накопичуваного. Аналогічну модель було взято за основу й вітчизняними реформаторами в Україні (рис. 2) [6, с. 15].

На початку ініційованих в Україні реформ до вже існуючих політичних та економічних проблем додалася й неспроможність держави дати старт обов'язковому накопичувальному рівню пенсійної системи. В Законі України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» № 1057-IV від 9 липня 2003 року точна дата запровадження Накопичувального фонду визначено

не було — зазначалися лише необхідні умови [7]. Виконується на сьогодні, зокрема, лише одна, стосовно необхідного зростання у кожному з двох останніх років валового внутрішнього продукту не менше ніж на 2 % порівняно з попереднім роком. Серед наступних передумов вказується бездефіцитність державного бюджету та існування розвиненого національного фондового ринку. Останній фактор являється визначальним також для повноцінного функціонування третього рівня системи — недержавного пенсійного забезпечення, що використовує інструментарій фондового ринку для інвестування пенсійних активів. До числа зазначених умов віднесено також повне впровадження системи персоналізованого обліку страхових внесків та створення системи автоматичного звітування щодо стану персоналізованих рахунків застрахованих осіб, утворення спеціально уповноваженого органу виконавчої влади у сфері регулювання ринків фінансових послуг, проведення тендерів та укладання договорів з компаніями з управління активами, банком — зберігачем та аудитором (аудиторами) Накопичувального фонду.

Цілі	Перерозподіл коштів у суспільстві та страхування	Заощадження та страхування	Заощадження та страхування
Форма	Гарантовані мінімальні пенсії	Індивідуальні пенсійні плани	Індивідуальні пенсійні плани
Фінансування	Податки	Інвестування за участю держави	Інвестування
	Обов'язкові внески (державне управління)	Обов'язкові внески (приватне управління)	Добровільні внески

Рис. 2. Описова модель трирівневої пенсійної системи

Структурні зрушення у вітчизняній пенсійній системі носили здебільшого нормативний характер і за останні чотири роки не наблизили суспільство до анонсованих результатів реформ, зазначених у схваленій Кабінетом Міністрів Стратегії розвитку пенсійної системи від 15 грудня 2005 року [8]:

— зміну балансу економічних і соціальних інтересів у державі;

— істотне підвищення рівня доходів осіб пенсійного віку;

- забезпечення максимальної залежності пенсійних виплат від персоніфікованих внесків застрахованих осіб;
- посилення стимулів до праці та легалізацію заробітної плати;
- заохочення заощадження на старість застрахованих осіб;
- диверсифікацію джерел фінансування пенсій за рахунок внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та обов'язкових і добровільних накопичень.

Щоб провадити в життя якісну пенсійну реформу, українському суспільству не потрібно обмежуватися вичлененням окремих ефективних рівнів пенсійної системи, а необхідно здійснювати цілеспрямований і довгостроковий курс докорінних перетворень у пенсійній сфері, на основі посилення лібералізації відносин між державою та застрахованою особою та зростанні індивідуальних пенсійних накопичень.

З огляду на вище сказане, алгоритм пошуку шляхів реформування страхової пенсійної системи доцільно здійснювати в межах та порядку нижче наведеної схеми (рис. 3).

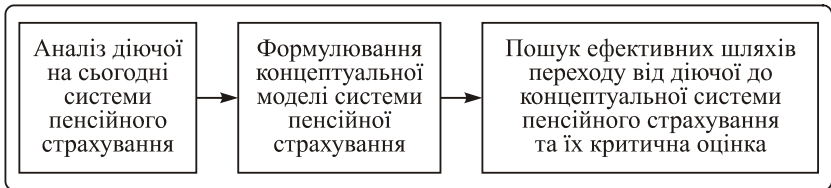

Рис. 3. Алгоритм пошуку шляхів реформування системи пенсійного страхування

Першочерговим кроком постає аналіз діючої системи пенсійного страхування, з об'єктивним встановленням її слабких та сильних сторін. Функціонуючу систему пенсійного захисту, що склалася сьогодні в Україні, неможна назвати хибною чи концептуально невірною, адже на етапі свого зародження вона успішно вирішувала поставлені задачі із державного пенсійного забезпечення, проте в сучасних демографічно-економічних умовах ефективність її солідарного механізму надто низька, що відображає аналіз у попередньому розділі. Водночас, багаторічний неоціненний досвід перерозподільного фінансування не може бути беззастережно відкинутий та забутий, а повинен активно залучатися для нефондованих рівнів системи пенсійного страхування, що забезпечуватимуть пенсійний захист найбільш вразливим верствам на-

селення, котрі не змогли прийняти участь у пенсійному накопиченні.

Наступний крок зумовлює формулювання концептуальної моделі системи пенсійного страхування, адаптованої до умов вітчизняної перехідної економіки разом із урахуванням довгострокових прогнозів соціально-економічного розвитку. Основні параметри даної моделі повинні бути визначені перспективно, з урахуванням поступового поглиблення лібералізації відносин у суспільстві та з дотриманням принципів соціальної справедливості, що укріпить суспільні позиції такої системи як «політичного довгожителя», оскільки її стратегія залишатиметься прийнятною для програм усіх прийдешніх урядів. Очевидно, що формування концептуальної моделі системи пенсійного страхування з урахуванням всіх соціальних, демографічних, фінансових аспектів у довгостроковій перспективі — це лише ідея, що намагається відобразити зв'язки та закономірності дійсності, поєднуючи існуюче знання про дійсність і суб'єктивну ціль її перетворення, котру зобразити на практиці вкрай складно, утім будь-який реформістський рух без мети — неможливий.

Останній, безумовно ключовий етап охоплює розробку ефективних управлінських рішень щодо поступового переходу до обраної концептуальної системи пенсійного страхування. Основними завданнями при цьому являється зменшення (чи принаймні обмеження поширення) зобов'язань діючого солідарного рівня пенсійної системи перед майбутніми, сучасними та попередніми поколіннями платників пенсійних внесків, що розраховують на міжгенеративний пенсійний захист, а також зростання індивідуального накопичувального потенціалу в системі пенсійного страхування. Зважаючи на те, що зміна принципів фінансування пенсійної системи призводитиме до втрати деякими категоріями громадян очікуваного рівня пенсійних виплат, радикальність запропонованих змін повинна бути компенсована державними гарантіями для посилення впевненості кожного учасника системи пенсійного захисту стосовно покращення його майбутнього соціального та економічного становища за умов настання ймовірного пенсійного страхового випадку. Надзвичайна соціальна значущість трансформаційних процесів у системі пенсійного страхування зобов'язує до створення розрахункових актуарних моделей наслідків реформістських заходів, котрі виступають єдиною детермінованою основою критики політичного популізму у поширенні пенсійних щедрот, що протягом останніх років стоять на

заваді формуванню конструктивного і поступального курсу реформ у пенсійній сфері.

Із вище наведеного можна зробити наступні висновки:

1. Детермінація чіткого курсу реформування системи пенсійного страхування в Україні являється першочерговим завданням для успішного перебігу трансформаційних процесів у пенсійній сфері.

2. Суть реформи системи пенсійного страхування полягає не стільки в підборі існуючих комбінації різноманітних рівнів пенсійної системи, а в концептуальному баченні того, якою ж повинна бути система пенсійного захисту для довгострокового та ефективного функціонування.

3. Формулювання алгоритму реалізації пенсійної реформи з відображенням елементів концептуальної моделі майбутнього та шляхів щодо її побудови — єдиний критерій оцінки трансформаційних заходів відносно наявності прогресивних зрушень.

4. Зменшення зобов'язань солідарного рівня та удосконалення індивідуалізованих накопичувальних механізмів являються необхідними передумовами для успішного реформування діючої пенсійної системи.

5. Пенсійна реформа — це мистецтво політичних, соціальних, демографічних та фінансових компромісів суспільства та його громадян.

Література

1 *Надточій Б. О.* Платоспроможність Пенсійного Фонду // *Фінанси України.* — 2005. — № 12. — С. 61—70.

2 *Постанови Кабінету Міністрів України Про затвердження бюджету Пенсійного фонду України на 2005 рік (№ 426 від 08.06.2005), на 2006 рік (№ 309 від 15.03.2006), на 2007 рік (№ 513 від 21.03.2007), на 2008 рік (№ 30 від 30.01.2008).*

3 *Закон України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» // Відомості Верховної Ради України (ВВР).* — 2008. — № 5—6, № 7—8. — Ст. 78.

4 *Реформування пенсійного забезпечення на досвіді Угорщини.* Євген Романенко // *Персонал.* — № 2 / 2005. — С. 82—87.

5 *Гаряча О. В., Зарудний О. Б., Скрипник О. П.* Збірник у цифрах та фактах «Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та пенсійне забезпечення». — К., 2005. — С. 36—37.

6 Averting the old age crisis: policies to protect the old and promote growth. —Oxford: Oxford University Press, 1994. 402 p.

7 Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» № 1057-IV від 09.07.2003. // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2003. — № 47—48. — С. 372.

8 Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку пенсійної системи» від 15 грудня 2005 р. № 525-р.

Стаття надійшла до редакції 15.06.2008 р.

УДК. 347.273.15

О. М. Мякишевська,
старший викладач кафедри банківських інвестицій,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

СИСТЕМА РЕЄСТРАЦІЇ НЕРУХОМОГО МАЙНА ТА МАЙНОВИХ ПРАВ В УКРАЇНІ

Рассматривается сущность, необходимость и цели системы регистрации недвижимого имущества и имущественных прав в Украине. Формулируются основные требования Государственной регистрации недвижимого имущества и имущественных прав.

Essence, necessity and aims of the system of registration of immovable property and rights of properties, is examined in Ukraine. The basic requirements of State registration of immovable property and rights of properties are formulated.

Ключові слова: *нерухоме майно, майнові права, іпотека, застава, реєстр прав, кадастр.*

Одними з умов ефективного розвитку ринку нерухомості є гласність, публічність прав на нерухоме майно. Тому для всіх угод, що здійснюються з нерухомим майном, необхідний особливий правовий режим. Перш за все, державна реєстрація прав на нерухоме майно та здійснення угод з ним.

Проведення реєстрації нерухомого майна та майнових прав є невід'ємною умовою реалізації гарантій прав власності, забезпечення розвитку ринкової економіки, інформаційної підтримки, оподаткування нерухомого майна. Земельна ділянка, будівлі і споруди на ній повинні розглядатись як нерозривний майновий комплекс, і процедури реєстрації прав на нерухомість мають бути єдиними і правові аспекти майнових відносин при цьому є домінуючими.